

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตเป็นการตัดสินใจที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการชี้เป็นชี้ตายชีวิตของคนจำนวนมาก ซึ่งก็คือผู้ป่วยที่กำลังรอรับบริจาคอวัยวะเพื่อนำไปใช้ปลูกถ่ายอวัยวะ Abbud-Filho และคณะ (1997) กล่าวว่า ผู้ป่วยเหล่านี้กำลังทุกข์ทรมานและรอความตายเนื่องจากอวัยวะสำคัญ เช่น ไต หัวใจ ปอด ตับ เสื่อมการทำงานลง ซึ่งไม่สามารถรักษาได้ด้วยวิธีการอื่นแล้ว ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต จึงเป็นการต่อชีวิตผู้ป่วยเหล่านี้ให้มีชีวิตอยู่ต่อไป สิ่งสำคัญคือเป็นการต่อชีวิตของคน 5-6 คน ทั้งนี้เพราะอวัยวะจากผู้เสียชีวิตที่ญาติบริจาคอวัยวะ (Cadeveric Donor) ทุกส่วน 1 คน สามารถนำไปช่วยชีวิตผู้ป่วยถึง 5-6 คน กล่าวคือ สามารถนำอวัยวะต่าง ๆ ได้แก่ ไต หัวใจ ลิ้นหัวใจ ปอด ตับ เส้นเลือดหัวใจ กระดูก และตา ไปใช้ปลูกถ่ายให้ผู้ป่วยที่รอรับบริจาคอวัยวะ

ปัจจุบันมีผู้ป่วยที่รอรับบริจาคอวัยวะเพื่อนำไปใช้ปลูกถ่ายอวัยวะ เป็นจำนวนกว่าพันคน ซึ่งกำลังทุกข์ทรมานและรอความตายเนื่องจากอวัยวะสำคัญเสื่อมการทำงานลง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้รอรับบริจาคอวัยวะ ที่แจ้งผ่านศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ตั้งแต่ 1 กุมภาพันธ์ 2537 ถึง 31 ธันวาคม 2541

อวัยวะ	จำนวน (คน)
ไต	933
หัวใจ	20
ปอด	4
หัวใจและปอด	39
ตับ	23
รวม	1,019

ที่มา : ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย

ทั้งนี้อวัยวะที่ใช้ในการปลูกถ่ายอวัยวะ จำเป็นต้องได้มาจากการบริจาคอวัยวะเท่านั้น และเจ้าของอวัยวะต้องเสียชีวิตเนื่องจากสมองตายเท่านั้น อวัยวะจึงจะมีความสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการปลูกถ่ายอวัยวะ คือการได้รับบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิตเนื่องจากสมองตาย (สมองตาย คือสภาวะที่สมองถูกทำลายจนสูญเสียการทำงานอย่างสิ้นเชิงและถาวร ซึ่งถือว่าเสียชีวิตแล้ว สาเหตุของสมองตายที่พบบ่อย เกิดจากการบาดเจ็บที่สมองอย่างรุนแรงเนื่องจากอุบัติเหตุ นอกจากนี้ก็เกิดจากการเจ็บป่วยภายในช่องสมอง เช่น เลือดออกในสมอง เส้นเลือดในสมองแตก เนื้องอกในสมอง)

ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย คือการสนับสนุนให้มีการบริจาคอวัยวะให้ได้มากที่สุด โดยการดำเนินงานเพื่อให้มีการบริจาคอวัยวะ ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วนคือ การจัดทำบัตรประจำตัวผู้มีความจำนงบริจาคอวัยวะ และการขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต

การจัดทำบัตรประจำตัวผู้มีความจำนงบริจาคอวัยวะ เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการบริจาคอวัยวะ โดยการยินยอมให้ใช้อวัยวะเพื่อการปลูกถ่ายเมื่อผู้ถือบัตรเสียชีวิต ปัจจุบันมีผู้แสดงความจำนงบริจาคอวัยวะแล้วทั้งสิ้นประมาณ 1 แสนกว่าคน แต่มีเพียง 5 คน ที่สมองตายแล้วสามารถนำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายได้ การดำเนินงานในส่วนนี้เป็นการใช้ผู้มีความจำนงบริจาคอวัยวะทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคล เพื่อช่วยเผยแพร่การบริจาคอวัยวะ

ในส่วนการขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต ถือเป็นหัวใจของการดำเนินงาน ทั้งนี้เพราะอวัยวะส่วนใหญ่ที่นำไปใช้ปลูกถ่าย ได้มาจากการบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต โดยบุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นผู้ขอบริจาคอวัยวะ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล ผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะของโรงพยาบาล หรือเจ้าหน้าที่ของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย

เมื่อพบผู้เสียชีวิตเนื่องจากสมองตาย บุคลากรทางการแพทย์จะเข้าไปขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต โดยการใช้ความพยายามชักจูงใจให้ญาติผู้เสียชีวิตตัดสินใจบริจาคอวัยวะเพื่อจะได้นำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายให้ผู้ป่วยที่รอรับบริจาคอวัยวะ Abbud-Filho และคณะ (1997) กล่าวว่า การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ภายหลังจากได้รับการขอบริจาคอวัยวะจากบุคลากรทางการแพทย์ จึงเป็นสิ่งกำหนดความสำเร็จของกระบวนการปลูกถ่ายอวัยวะ Slapak (1997) กล่าวเสริมว่า การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ทำให้ได้อวัยวะเพื่อนำไปใช้ในการปลูกถ่าย

จากการสำรวจพบว่า อวัยวะที่นำไปใช้ในการปลูกถ่ายได้มาเพียงประมาณ 1 ใน 3 ของอวัยวะที่ควรจะได้มา อีก 2 ส่วนที่เหลือถือเป็นความสูญเสียอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้เพราะญาติผู้

เสียชีวิตไม่ยินยอมบริจาคอวัยวะ Takagi (1997) กล่าวว่า การที่ญาติไม่ยอมบริจาคอวัยวะ ทำให้จำนวนอวัยวะที่จะนำไปใช้ปลูกถ่ายลดลง Faltin (1993) กล่าวเสริมว่า เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอวัยวะ ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตจึงมีความสำคัญอย่างมาก

ปัญหาการขาดแคลนอวัยวะ เกิดจากการที่ญาติผู้เสียชีวิตไม่ยอมบริจาคอวัยวะ จึงทำให้อวัยวะที่จะนำไปใช้ปลูกถ่ายมีจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ป่วยที่รอรับการปลูกถ่าย ดังได้กล่าวไปแล้วว่า ปัจจุบันมีผู้ป่วยรอรับบริจาคอวัยวะอยู่กว่า 1 พันคน แต่มีผู้เสียชีวิตที่ญาติยอมบริจาคอวัยวะแล้วสามารถนำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายได้เพียง 160 คน ดังตารางที่ 2 Tamis (1990) กล่าวว่า การขาดแคลนอวัยวะเพื่อนำไปใช้ปลูกถ่าย ย่อมนำไปสู่ความทุกข์ทรมานและความตายของผู้ป่วยจำนวนมากที่รอรับบริจาคอวัยวะ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนผู้ที่สมองตายแล้วสามารถนำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายได้ ที่แจ้งผ่าน

ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ตั้งแต่ 1 กุมภาพันธ์ 2537 ถึง 31 ธันวาคม 2541

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ที่สมองตายแล้วสามารถนำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายได้
2537	18
2538	27
2539	25
2540	50
2541	48
รวม	160

ที่มา : ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย

นอกจากนี้อาจส่งผลร้ายแรงตามมา นั่นคือการซื้อขายอวัยวะ ซึ่งถือเป็นปัญหาร้ายแรงด้านศีลธรรม และเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เนื่องจากการซื้อขายอวัยวะนำไปสู่ปัญหาสังคม และอาชญากรรม กล่าวคือ เมื่ออวัยวะเป็นเสมือนสินค้าขาดแคลน หายาก อาจมีการฆาตกรรมเพื่อ

นำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่าย คนรวยจ่ายเงินเพื่อซื้ออวัยวะคนจน ซึ่งเป็นการเพิ่มช่องว่างทางสังคม การซื้อขายอวัยวะอาจรุนแรงถึงขั้นยอมขายชีวิตเพื่อแลกกับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว

ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลให้ปัญหาการซื้อขายอวัยวะที่ความรุนแรงเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากข่าวการซื้อขายอวัยวะซึ่งมักปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ อาทิ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันเสาร์ที่ 6 มิถุนายน 2541 พาดหัวใหญ่ว่า "เปิดโปงขบวนการขายอวัยวะนักโทษประหาร...คนไทยนิยมมาเปลี่ยนไตเป็นล้าน..." และ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 16 กรกฎาคม 2541 พาดหัวรองว่า "ลูกตงงาน-บ้านถูกยึด เรขายไต...รักษาพิษไอเอ็มเอฟ พอวัย 65 หมดหนทาง..." เป็นต้น

จากปัญหาการซื้อขายอวัยวะดังกล่าว มีทางแก้ประการเดียวคือ การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการบริจาคอวัยวะให้เพียงพอต่อการนำไปใช้ปลูกถ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นการขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการซื้อขายอวัยวะ

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ทั้งในด้านการต่อชีวิตผู้ป่วยอีกจำนวนมาก การลดปัญหาการขาดแคลน และการลดปัญหาการซื้อขายอวัยวะ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตเป็นสิ่งที่ยากลำบากในสถานการณ์ขณะนั้น Wright (1997) กล่าวว่า ทั้งนี้เพราะเป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับวาระสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เราโศก ดิ่งเครียด และเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน จึงยากต่อการตัดสินใจ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ภายหลังจากได้รับการขอบริจาคอวัยวะจากบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งการขอบริจาคอวัยวะถือเป็นการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) โดยบุคลากรทางการแพทย์ที่ขอบริจาคอวัยวะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร (Sender) หรือผู้โน้มน้าวใจ (Persuader) และมีญาติผู้เสียชีวิตเป็นผู้รับสาร (Receiver) หรือผู้ถูกโน้มน้าวใจ (Persuadee) นั่นเอง

นอกจากบุคลากรทางการแพทย์แล้ว บุคคลใกล้ชิดของญาติผู้เสียชีวิตก็มีส่วนสำคัญในการโน้มน้าวใจให้ญาติผู้เสียชีวิตบริจาคหรือไม่บริจาคอวัยวะ ด้วยเหตุนี้บุคคลใกล้ชิดของญาติผู้เสียชีวิตจึงทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร หรือผู้โน้มน้าวใจเช่นกัน

การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ หมายถึง กระบวนการสื่อสารที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และความเชื่อของผู้รับสาร อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยผู้รับ

สารจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งทางเลือกที่ตนเสนอ

ในการขอปรึกษาอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต บุคลากรทางการแพทย์ต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และความเชื่อของญาติผู้เสียชีวิต เพื่อให้ตัดสินใจปรึกษาอวัยวะ โดยญาติผู้เสียชีวิตจะมีทางเลือก ได้แก่ ขอมปรึกษาอวัยวะ หรือไม่ขอมปรึกษาอวัยวะ ทั้งนี้บุคลากรทางการแพทย์จะพยายามชักจูงให้ญาติผู้เสียชีวิตตัดสินใจปรึกษาอวัยวะ

จะเห็นได้ว่าการขอปรึกษาอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต มีลักษณะสอดคล้องกับความหมายของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ ดังนั้นการขอปรึกษาอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต จึงถือเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ

นอกจากนี้การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจกับการตัดสินใจมีความสัมพันธ์ 2 ประการคือ ประการแรก ต่างก็มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน ประการที่สอง ต่างก็เกี่ยวข้องกับทางเลือกและการเลือก กล่าวคือ ในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ ผู้รับสารจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งทางเลือก โดยผู้โน้มน้าวใจจะชักจูงให้ผู้รับสารเลือกทางเลือกที่ตนต้องการ ส่วนการตัดสินใจ Carroll และ Johnson (1990) กล่าวว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางเลือก และการเลือกทางเลือก

จากความสัมพันธ์ดังกล่าว การขอปรึกษาอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต กับการตัดสินใจปรึกษาอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต จึงมีความเกี่ยวข้องและเป็นเหตุเป็นผลกัน กล่าวคือ การตัดสินใจปรึกษาอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต เป็นผลมาจากการขอปรึกษาอวัยวะ ดังนั้นหากปราศจากการขอปรึกษาอวัยวะ การตัดสินใจปรึกษาอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตก็ไม่เกิดขึ้น

ดังได้กล่าวไปแล้วว่า การขอปรึกษาอวัยวะเป็นการสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และความเชื่อ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตรงกับที่ Rogers (1973) กล่าวว่า การสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และก่อให้เกิดพฤติกรรมของผู้รับสารตามมา ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) กล่าวเสริมว่า ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้จากการได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้อื่น จากสื่อต่าง ๆ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ จะทำให้องค์ประกอบของทัศนคติในส่วนของกรับรู้เชิงแนวคิด (Cognitive Component) เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะทำให้องค์ประกอบในส่วนของอารมณ์ (Affective Component) และองค์ประกอบในส่วนของพฤติกรรม (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงด้วย

ดังนั้นการวิจัยนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยทางด้านการสื่อสาร ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver)

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาญาติผู้เสียชีวิตที่ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ซึ่งเป็นผู้รับสาร ดังนั้นปัจจัยทางด้านผู้รับสาร จึงถือเป็นปัจจัยภายใน ส่วนปัจจัยทางด้านผู้ส่งสาร สาร และสื่อ จึงถือเป็นปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายในที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาคือ ทัศนคติ ความเชื่อ และลักษณะส่วนบุคคลของญาติผู้เสียชีวิตที่ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ประกอบไปด้วย ลักษณะทางประชากร (Demographic) บุคลิกภาพ (Personality) และการรับรู้เชิงแนวคิด (Cognition)

ปัจจัยภายในเหล่านี้ มีความสำคัญต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ กล่าวคือ ทัศนคติและความเชื่อมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล Triandis (1971) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม นอกจากนี้ Fishbein และ Ajzen (1975) กล่าวว่า การตัดสินใจกระทำพฤติกรรมส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติ ดังนั้นการตัดสินใจบริจาคอวัยวะส่วนหนึ่งจึงเป็นผลมาจากทัศนคติของญาติผู้เสียชีวิต

ความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะค่อนข้างสูง Johnson (1970) กล่าวว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ ชีวิตมนุษย์ และชีวิตหลังความตาย เป็นข้อพิจารณาสำคัญในการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ

ส่วนลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ญาติแต่ละคนมีการตอบสนองต่อการขอบริจาคอวัยวะแตกต่างกัน บางคนยินยอมบริจาคอวัยวะโดยง่ายบางคนยาก Johnston (1994) กล่าวว่า ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะทางประชากร (Demographic) บุคลิกภาพ (Personality) และการรับรู้เชิงแนวคิด (Cognition) มีอิทธิพลต่อการถูกโน้มน้าวใจ

ส่วนปัจจัยภายนอกที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา มี 3 ประการ ได้แก่ บุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นผู้ขอบริจาคอวัยวะ บุคคลใกล้ชิด และสื่อสนับสนุนที่มีผลต่อการบริจาคอวัยวะ

ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ มีความสำคัญต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ กล่าวคือ บุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นผู้ขอบริจาคอวัยวะ ทำการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและสื่อบุคคล เพื่อขอบริจาคอวัยวะ โดยอวัยวะที่นำไปใช้ปลูกถ่ายเกือบทั้งหมดได้มาจากการขอบริจาคโดยบุคลากรทางการแพทย์ ดังนั้นบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร และสื่อบุคคล จึงเป็นหัวใจของการขอบริจาคอวัยวะ ทั้งนี้เพราะ Katz และ Lazardfeld (1955)

กล่าวว่า สื่อบุคคลมีผลทำให้ผู้รับสารยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับการกระทำ Rogers และ Shoemaker (1971) กล่าวว่าเสริมว่า สื่อบุคคลมีประสิทธิภาพมากกว่า ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

บุคคลใกล้ชิดซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) คือ กลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อญาติผู้เสียชีวิต (Significant Others) โดยใช้เป็นมาตรฐานสำหรับประเมินทัศนคติ หรือเหตุการณ์ขณะตัดสินใจ ได้แก่ บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจปรึกษาอัยวะของญาติผู้เสียชีวิต

กลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติ อันนำไปสู่พฤติกรรม McGuire และ Millman (1965) กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ได้รับจากผู้อื่นในสังคม เป็นอิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อทัศนคติ Ajzen และ Fishbein (1980) กล่าวว่า บุคคลจะพิจารณาว่ากลุ่มอ้างอิงเห็นเหมาะสมหรือไม่ต่อการกระทำพฤติกรรม บุคคลจึงกระทำพฤติกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มอ้างอิง ด้วยเหตุนี้กลุ่มอ้างอิงจึงมีอิทธิพลมากกว่าทัศนคติ

ส่วนสื่อสนับสนุนที่มีผลต่อการตัดสินใจปรึกษาอัยวะ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจ ศูนย์รับปรึกษาอัยวะ สภากาชาดไทย ได้จัดทำภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ บัตรประจำตัวผู้มีความจำนงปรึกษาอัยวะ และการจัดนิทรรศการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปรึกษาอัยวะ นอกจากนี้สื่อมวลชนก็ได้นำเสนอเรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรึกษาอัยวะ โดยสื่อสนับสนุนเหล่านี้ทำหน้าที่ให้ความรู้และข่าวสาร Rogers และ Shoemaker (1971) กล่าวว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงความรู้ กล่าวคือ สร้างความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกผู้รับสาร (ญาติผู้เสียชีวิต) ที่มีผลต่อการตัดสินใจปรึกษาอัยวะ สอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลของ Fishbein และ Ajzen (1975) ซึ่งเสนอว่า การตัดสินใจกระทำพฤติกรรม เป็นผลมาจากปัจจัย 2 ประการคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทัศนคติ (Attitude) และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm) จึงทำให้คนเราตัดสินใจกระทำพฤติกรรมด้วยเหตุผล เพราะการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคลจึงเป็นผลมาจากการพิจารณาไตร่ตรองถึงผลของการกระทำ ตลอดจนความเชื่อของบุคคลที่มีต่อการกระทำ ดังนั้นการตัดสินใจปรึกษาอัยวะจึงเป็นการตัดสินใจที่มีเหตุผล

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปรึกษาอัยวะของญาติผู้เสียชีวิต มีความสอดคล้องกับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคมตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล กล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทัศนคติ ก็คือส่วนหนึ่งของปัจจัยภายในที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ส่วนปัจจัยทาง

สังคม ได้แก่ อิทธิพลของบุคคลใกล้ชิดซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ก็คือส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอกที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

การศึกษาปัจจัยทางด้านการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกผู้รับสาร (ญาติผู้เสียชีวิต) ก็เพื่อต้องการทราบว่าปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมอย่างไร ซึ่งก็คือมีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตอย่างไร

นอกจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตแล้ว เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาขั้นตอนการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจกระบวนการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิตได้อย่างถ่องแท้และสมบูรณ์ ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม (Holistic) โดยมองจากหลายแง่มุม

ขั้นตอนการตัดสินใจถือเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะ Carroll และ Johnson (1990) กล่าวว่า การตัดสินใจมีลักษณะเป็นกระบวนการ กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับทางเลือก และการเลือกทางเลือก

ผู้วิจัยต้องการศึกษาทั้งขั้นตอนการตัดสินใจที่เป็นการกระทำ กล่าวคือ ญาติผู้เสียชีวิตได้กระทำอะไรบ้างระหว่างตัดสินใจ และขั้นตอนการตัดสินใจที่เป็นกระบวนการคิด กล่าวคือ ญาติผู้เสียชีวิตมีลำดับขั้นตอนของการคิดพิจารณาทางเลือก และการตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างไร

ด้วยความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ และขั้นตอนการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต ทำให้ผู้วิจัยสนใจทำการวิจัยนี้ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย และเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ผู้มีหน้าที่ขอบริจาคอวัยวะ ให้ทำการขอบริจาคอวัยวะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เท่ากับเป็นการสร้างกุศลให้ผู้วิจัย เพราะได้ช่วยต่อชีวิตให้กับผู้ป่วยจำนวนมากที่ทุกข์ทรมานและรอความตายให้มีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต

ปัญหาคำวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต
2. ญาติผู้เสียชีวิตมีขั้นตอนการตัดสินใจบริจาคอวัยวะอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นญาติผู้เสียชีวิตที่ เป็นผู้ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ให้กับศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ภายหลังจากได้รับการขอบริจาคอวัยวะจากบุคลากรทางการแพทย์

บุคลากรทางการแพทย์ที่มีหน้าที่ขอบริจาคอวัยวะ อาจเป็นแพทย์ พยาบาล ผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะประจำโรงพยาบาล หรืออาจเป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความพร้อมในขณะนั้น

โดยปกติเมื่อญาติผู้เสียชีวิตตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะก็จะแจ้งให้ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ได้รับทราบเพื่อดำเนินการต่อไป ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย จะเก็บรวบรวมรายชื่อและข้อมูลของผู้เสียชีวิต รวมทั้งชื่อและที่อยู่ของญาติผู้เสียชีวิตที่ เป็นผู้ลงนามยินยอมบริจาคอวัยวะ จำนวนผู้เสียชีวิตที่ญาติได้บริจาคอวัยวะตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2537 ถึง 31 ธันวาคม 2542 มีทั้งสิ้น 160 คน

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1.ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งต้องใช้เวลาานาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและลึก ผู้วิจัยจึงไม่ต้องการเสียเวลาไปกับการเดินทาง

2.ศึกษาเฉพาะในรายที่ผู้เสียชีวิตไม่เคยแสดงความจำนงบริจาคอวัยวะไว้กับศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ทั้งนี้เพราะการแสดง ความจำนงบริจาคอวัยวะ ถือเป็น การแสดงเจตนารมย์ให้นำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายเมื่อตนเองเสียชีวิต ดังนั้นเมื่อเสียชีวิตญาติจึงมักทำตามตามต้องการของผู้เสียชีวิต ด้วยเหตุนี้บุคลากรทางการแพทย์จึงไม่ต้องขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต

3.ศึกษาเฉพาะญาติผู้เสียชีวิตที่ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ซึ่งได้เปิดเผยการตัดสินใจบริจาคอวัยวะให้บุคคลใกล้ชิดทราบ และไม่ได้ปกปิดการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยต้องการศึกษาอิทธิพลของบุคคลใกล้ชิดที่มีต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต อีกทั้งต้องการได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างให้มากและเป็นจริงที่สุด

นิยามศัพท์

การตัดสินใจบริจาคอวัยวะ หมายถึง การที่ญาติผู้เสียชีวิตยินยอมให้นำอวัยวะของผู้เสียชีวิตไปใช้ปลูกถ่ายให้กับผู้รับอวัยวะ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ หมายถึง ปัจจัยที่มีส่วนในการพิจารณาตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต แบ่งออกเป็นปัจจัยภายในและภายนอก

-ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ทัศนคติ ความเชื่อ และลักษณะส่วนบุคคล

-ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย บุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นผู้ขอบริจาคอวัยวะ บุคคลใกล้ชิด และสื่อสนับสนุนที่มีผลต่อการบริจาคอวัยวะ

การขอบริจาคอวัยวะ หมายถึง การสื่อสารระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ที่มีหน้าที่ขอบริจาคอวัยวะกับญาติผู้เสียชีวิต โดยบุคลากรทางการแพทย์ต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของญาติผู้เสียชีวิตให้ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ

ญาติผู้เสียชีวิตที่เป็นผู้ตัดสินใจบริจาคอวัยวะ หมายถึง ญาติผู้เสียชีวิตที่เป็นผู้ยินยอมบริจาคอวัยวะ โดยเป็นบุคคลในครอบครัวคนใดคนหนึ่ง ได้แก่ คู่สมรส บุตรธิดา บิดามารดา พี่น้อง หรือญาติของผู้เสียชีวิต

บุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นผู้ขอบริจาคอวัยวะ หมายถึง บุคลากรทางการแพทย์ที่ได้ทำการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวญาติผู้เสียชีวิตให้บริจาคอวัยวะ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล ผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะของโรงพยาบาล และเจ้าหน้าที่ของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย

ทัศนคติต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นของญาติผู้เสียชีวิตที่มีต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ

ความเชื่อต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะ หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับผลของการกระทำ ว่าเมื่อตัดสินใจบริจาคอวัยวะแล้ว จะก่อให้เกิดผลบางประการ และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ว่าเมื่อตัดสินใจบริจาคอวัยวะแล้ว ชีวิตหลังความตายของผู้เสียชีวิตจะเป็นอย่างไร

ลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลของญาติผู้เสียชีวิต ซึ่งมีผลต่อการถูกโศกเศร้า
ใจให้บริจาควัยวะ ได้แก่ ลักษณะทางประชากร บุคลิกภาพ และการรับรู้เชิงแนวคิด

บุคคลใกล้ชิด หมายถึง บุคคลที่มีความสำคัญต่อญาติผู้เสียชีวิตที่ เป็นผู้ตัดสินใจบริจาควัยวะ
ได้แก่ บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง เป็นต้น ทั้งนี้บุคคลใกล้ชิด ถือเป็นกลุ่มอ้างอิง
ของญาติผู้เสียชีวิตที่ เป็นผู้ตัดสินใจบริจาควัยวะ

สื่อสนับสนุนที่มีผลต่อการบริจาควัยวะ หมายถึง สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจ
ที่ศูนย์รับบริจาควัยวะจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการบริจาควัยวะ ได้แก่ ภาพยนตร์
โฆษณาละครโทรทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ บัตรประจำตัวผู้มีความจำนงบริจาควัยวะ และการจัด
นิทรรศการ รวมถึงการนำเสนอเรื่องราวข่าวสารสื่อมวลชนต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริจาควัยวะ

ขั้นตอนการตัดสินใจบริจาควัยวะ หมายถึง ลำดับขั้นตอน และวิธีการพิจารณาว่าจะบริจาค
หรือไม่บริจาควัยวะ ตลอดจนเงื่อนไข และสถานการณ์ในขณะตัดสินใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์รับบริจาควัยวะ สภากา
ชาดไทย เพื่อนำไปพัฒนาการขอบริจาควัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต ด้วยการปรับปรุงวิธีการให้มี
ประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นแนวทางสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ที่มีหน้าที่ขอบริจาค
วัยวะ เพื่อนำไปพัฒนาทักษะการมุ่งใจในการขอบริจาควัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต เพื่อให้การ
ขอบริจาควัยวะประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

3. ผลการวิจัยที่ได้จะนำไปเป็นข้อมูลอ้างอิงของศูนย์รับบริจาควัยวะ สภากาชาดไทย
โดยสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปอ้างอิงประกอบการนำเสนอข้อมูลด้านการดำเนินงานของศูนย์
รับบริจาควัยวะ สภากาชาดไทย อันเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำเสนอ เพราะเป็น
ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ไม่ได้เป็นเพียงคำพูดเลื่อนลอย